

Frankly, I had enjoyed the war
NRC Handelsblad 26-4-2014

Je verwacht het niet, maar toch is het zo: in sommige memoires over de Eerste Wereldoorlog klinkt weemoed door. Juan Teixeira de Mattos haalde in 1987 – hij was toen 91 – tijdens een interview herinneringen op aan zijn tijd als huzaar bij het Duitse regiment *Königin Wilhelmina der Niederlande*. Teixeira kwam tijdens de slag bij Tannenberg onder zijn eigen paard terecht, had door de loopgraven gekropen, en zag kameraden sneuvelen. De manier waarop hij erover sprak, was interessant. Het was niet de dictie van de soldaat die zijn heroïsche avonturen eens even goed in de etalage wil zetten. En het was al helemaal niet de toon van de veteraan die uitpakt over hoe de oorlog zijn leven heeft geruïneerd. Het was eerder het relaas van iemand die als twintiger van nabij de geschiedenis in de steigers zag staan en deze ervaring ankerpunt werd van de eigen autobiografie.

Een ander voorbeeld is Adrian Carton de Wiart, telg uit een Brusselse familie, die via Oxford en de Boerenoorlog in het Britse leger verzeild raakte toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Carton kreeg achtereenvolgens een schot in zijn linker oog, linker hand, schedel, enkel en heup. Telkens moest hij worden afgevoerd naar een hospitaal in Londen. Maar even zo vaak wilde hij terug om te vechten tegen de Hunnen, zoals hij de Duitsers in zijn memoires consequent aanduidt. Die memoires verschenen in 1950 als *Happy Odyssey* – de titel alleen al – en twee hoofdstukken zijn gewijd aan het leven in en tussen de loopgraven. Je kunt niet zeggen dat hier een afgestompte veteraan aan het woord is. Carton beschrijft de gruwelijkheden waarvan hij getuige was. Maar zijn relaas bevat geen enkele vingerwijzing in de

richting van wat we tegenwoordig een Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS) zouden noemen. Geen nachtmerries, geen intrusies, geen *flashbacks*.

Het spoort met Engels onderzoek dat een eeuw aan archiefstukken doorspitte over ex-soldaten en hun invaliditeitsuitkeringen. Veteranen uit de Eerste of de Tweede Wereldoorlog bleken tegenover hun keuringsartsen niet te reppen over *flashbacks*. Het waren pas de latere generaties die het symptoom ter sprake brachten. Dat patroon, zeggen de onderzoekers, heeft te maken met films als *First Blood* (1982), waarin werd getoond hoe Vietnam-veteraan Rambo onder *flashbacks* gebukt ging. Pas vanaf deze tijd zouden *flashbacks* een icoon van psychotraumatische ellende zijn geworden.

Geen idee of deze analyse klopt. Misschien hadden de oudere generaties *flashbacks*, maar maakten ze er niemand deelgenoot van omdat ze het te triviaal vonden. Opvallend is wel dat veteranen in de loop van de tijd steeds *meer* problemen - de PTSS voorop - zijn gaan rapporteren. De psychologen Richard McNally en Christopher Frueh zetten onlangs in de *Journal of Anxiety Disorders* de Amerikaanse statistieken op een rijtje. Het komt er op neer dat in de vorige eeuw rond de 15% van de veteranen financiële compensatie kreeg voor de symptomen die zij aan hun militaire inzet beweerden te hebben overgehouden. Voor de generatie die vocht in Afghanistan en Irak liep dat op tot 45%. Deze toename is een paradox. Want oorlogen zijn steeds minder gruwelijk geworden. Per 100.000 Amerikaanse soldaten die tijdens de Eerste Wereldoorlog werden

ingezet, sneuvelden er 2750. In de Tweede Wereldoorlog zakte dat naar 2500, terwijl in Vietnam het er 670 waren en in Afghanistan/Irak 270. Neergaande lijnen zie je ook als je de percentages gewonde soldaten per oorlog met elkaar vergelijkt.

Waarom dan toch die inflatie van symptomen bij de jongere cohorten? Voor het Amerikaanse leger geldt dat het op enige schaal labiele soldaten heeft gerekruteerd voor zijn operaties in Afghanistan en Irak. Natuurlijk keerden zij verwarder van hun missies terug dan dat ze er naartoe gingen. Een andere factor zijn de medische diensten die in het kader van goedbedoelde voorlichting soldaten op voorhand inpeperden dat psychische ontregeling een bijna onafwendbaar lot is van elk uniform. Zoiets scheidt verwachtingen. En dan is er het Amerikaanse compensatiesysteem, waarin veteranen een riantere uitkering krijgen naarmate ze meer symptomen rapporteren. Dat zet een premie op het fabriceren van klachten, vooral bij veteranen die vanwege de crisis werkloos zijn.

Van alle Vietnam-veteranen werden er ongeveer een miljoen met PTSS

gediagnosticeerd, terwijl slechts een derde van hen daadwerkelijk heeft gevochten. Vergelijkbare verhoudingen tekenen zich af voor de Afghanistan- en Irak-veteranen. Hier lijkt dus iets grondig mis met de diagnostiek. De kwestie is belangrijk omdat het leeuwendeel van het wetenschappelijk onderzoek naar de PTSS stoelt op Amerikaanse veteranen die beweren aan deze aandoening te lijden vanwege een oorlogstrauma. Volgens pessimisten kan dat onderzoek goeddeels de prullenmand in omdat vaak onvoldoende vaststaat dat de veteranen die eraan meededen ook echt zo'n oorlogstrauma hadden opgelopen.

Ja, er is veel onderzoek gedaan naar de PTSS. Wat we vergeten zijn om te bestuderen is hoe het kan dat een soldaat als Carton aan het einde van zijn verslag over de Eerste Wereldoorlog schrijft: *Frankly, I had enjoyed the war*. Dat zeg je als je terugblikkend vaststelt dat je de geschiedenis een tikje in de goede richting hebt gegeven.